

KORTFAKTA OM JURIDIKEN KRING DÖDSFALL

Det kommer ofta upp frågor som rör arv och testamente i samband med försäkringsfrågor när någon har avlidit. Därför ger vi här en övergripande beskrivning av juridiken kring dödsfall.

Slopad arvs- och gåvoskatt

Riksdagen beslöt under hösten 2004 att avskaffa arvsskatten och gåvoskatten från och med år 2005. Till följd av den tsunamikatastrof som inträffade i sydostasien i slutet av december 2004 tidigarelades datumet för avskaffad arvsskatt till den 17 december 2004.

Arvsordning

Huvudregeln är att de tillgångar som en avliden person lämnar efter sig fördelas, om inte annat förordnats, enligt de bestämmelser som föreskrivs enligt svensk lag genom äkten- skaps- och ärvdabalken eller genom sambolagen.

Den avlidnas släktingar indelas i tre arvsklasser enligt följande:

- ▲ **FÖRSTA ARVSKLASSEN:** Den första arvsklassen består av den avlidnas bröstarvingar, det vill säga barn, barnbarn och så vidare.
- ▲ **ANDRA ARVSKLASSEN:** Den andra arvsklassen består av den avlidnas föräldrar, syskon, syskonbarn och så vidare.
- ▲ **TREDJE ARVSKLASSEN:** Den tredje arvsklassen består av den avlidnas far- och morföräldrar och deras barn (deras barn, det vill säga kusiner, ärver inte).

En efterlevande make ärver före första arvsklassen om bröstarvingarna är makarnas gemensamma barn. Bröstarvingar som är makarnas gemensamma barn har rätt till efterarv om de överlever den efterlevande föräldern. Om den avlidna inte efterlämnar make/registrerad partner eller några bröstarvingar går arvsrätten över till andra klassen och så vidare. Finns ingen arvinge i någon av klasserna och inte heller något testamente, tillfaller arvet Allmänna arvsfonden.

För så kallade särkullbarn gäller särskilda regler. Ett särkullbarn är barn till en avliden make som inte den andra maken är förälder till. Särkullbarn har rätt att få ut sitt arv genast och behöver inte vänta tills styvföräldern också har avlidit.

Makes och bröstarvingars arvsrätt

Efterlämnar den avlidna make och gemensamma barn, får den efterlevande maken alltså bästa arvsrätt. Den efterlevande maken får halva boet i form av giftorätt och ärver andra hälften med fri föfoganderätt. Det vill säga den efterlevande maken har i stort sett rätt att fritt använda tillgångarna men har inte rätt att testamentera bort dem.

Efterlevande makes kvarlåtenskap tillfaller gemensamma bröstarvingar

- ▲ **dels som efterarv efter den först avlidna föräldern,**
- ▲ **dels som arv efter den sist avlidna föräldern.**

Exempel 1

Anders avlider och efterlämnar hustrun Birgitta och makarnas gemensamma barn Calle. Anders giftorättsgods är värt 400 000 kronor och Birgittas giftorättsgods 200 000 kronor. Testamente finns inte.

Birgitta ärver 300 000 kronor med fri föfoganderätt samt 300 000 kronor som giftorätt.

Calle har rätt till efterarv först efter det att även Birgitta har avlidit.

Om den avlidna efterlämnar make och bröstarvingar som inte är den efterlevande makens bröstarvinge (särkullbarn) har sådant barn rätt att få ut sin arvslott genast. Den efterlevande maken får halva boet i form av giftorätt medan särkullbarnet får den andra halvan i form av arvslott.

Exempel 2

Anna avlider och efterlämnar maken Bertil och barnet Cecilia som är Annas från ett tidigare äktenskap. Annas giftorättsgods är värt 400 000 kronor och Bertils giftorättsgods 200 000 kronor. Testamente finns inte. Barnet Cecilia, som alltså är ett så kallat särkullbarn, väljer att ta ut sitt morsarv i samband med moderns död.

Bertil får 300 000 kronor som giftorätt medan Cecilia ärver 300 000 kronor.

Efterlämnar den först avlidna maken inte några bröstarvingar, föräldrar, syskon eller syskonbarn ärver den efterlevande maken all kvarlåtenskap med äganderätt.

Efterlevande make har inte något laglottsskydd för sin arvsrätt varför arvsrätten kan sättas ur spel genom testamente. Dock har efterlevande make alltid rätt att få fyra prisbasbelopp, även om det finns särkullbarn.

Sambors arvsrätt

I många parförhållanden med gemensamt hushåll är parterna inte gifta eller registrerade partners, utan sambo. Den viktigaste skillnaden i arvshänseende är att en efterlevande sambo saknar arvsrätt.

Däremot har den efterlevande sambon enligt sambolagen rätt att begära bodelning av parets gemensamma bohag och bostad, om egendomen har förvärvats för gemensamt begagnande. En efterlevande sambo har alltid rätt till minst två prisbasbelopp vid dödsfallet.

För att sammanboende ska få arva varandra, fordras att man upprättar testamente till förmån för varandra.

Sambolagen gäller alla samboförhållanden, oavsett kön.

Bouppteckning

Bouppteckning är en förrättning där den avlidnas samtliga tillgångar och skulder förtecknas i en handling. Till förrättningen ska samtliga dödsbodelägare kallas.

Bouppteckningen är ett underlag för bodelning och arvsskifte. Bouppteckningen ska vara klar inom tre månader från dödsfallet. Arvsskatten upphörde den 17 december 2004, vilket betyder att på dödsfall som inträffar efter detta datum betalas ingen arvsskatt. Däremot betalas arvsskatt på dödsfall som inträffat dessförinnan enligt tidigare regler.

Testamente

Genom testamente kan en person ändra på några av de vanliga arvsreglerna.

Testamentet är en rättshandling genom vilken en person förordnar om sin kvarlåtenskap. Det ska ge uttryck för testamentsgivarens (testators) ”yttersta vilja”.

En person kan när som helst ändra eller upphäva sitt testamente. Genom inbördes testamente kan två personer förordna att den som överlever den andra får arvsrätt till den avlidnas kvarlåtenskap. Ett sådant testamente kan vara lämpligt till exempel i ett samboförhållande. Ett inbördes testamente kan inte ändras ensidigt utan fordrar bådadas godkännande.

Vid upprättande av testamente kan det vara lämpligt att vända sig till en juridisk expert. Sådana finns exempelvis på bankernas notariatavdelningar eller på begravningsbyråerna.

Ett testamente ska upprättas skriftligt med två vittnen som inte är arvsberättigade. Testamentet behöver inte registreras, men måste kunna uppvisas vid bouppteckningen.

Testamenten som upprättats före den 1 januari 1988 bör ses över med hänsyn till den nya ärvdabalken.

Förmånstagarförordnande

Numera innehåller de flesta personförsäkringar ett så kallat generellt förmånstagarförordnande (standardförordnande) som innebär, att make eller registrerad partner i första hand är förmånstagare till försäkringarna.

Om en person önskar att någon annan ska vara mottagare av försäkringsbeloppen ska detta skriftligt meddelas försäkringsbolaget för registrering. Observera att testamente inte räcker!

Att en viss bestämd person preciseras som förmånstagare kan vara särskilt viktigt då det gäller sambo. Saknas förordnande till sambons fördel, går försäkringsbeloppet till arvingarna.

I tjänstegrupplivförsäkringen TGL-KL finns sambo angiven som förmånstagare. Man bör dock tänka på att om den avlidna också efterlämnar barn, delas beloppet lika mellan barn och sambo.

Ett förmånstagarförordnande kan givetvis när som helst ändras i takt med hur de personliga förhållandena förändras. Tänk dock på att även ändringar måste göras skriftligt.

Bodelning och arvsskifte

När bouppteckningen är klar och dödsboets skulder är betalda kan arvingarna dela boet mellan sig.

Utmättningsregler

Den 1 januari 2006 trädde en ny försäkringsavtalslag i kraft. Den har medfört vissa ändringar i reglerna om utmätning. Vad gäller avlidna personers skulder innebär den nya lagen en försämring för vissa förmånstagare. I gengäld har det införts ett skydd mot utmätning av försäkringsbeloppet för förmånstagaress skuld som inte fanns tidigare.

Utmätning frihet för den avlidnas skulder

En förutsättning för utmätning frihet är att försäkringsbeloppet tillfaller någon som den försäkrade försörjt. Utmätning frihet gäller inte när beloppet tillfaller ett dödsbo, en stiftelse eller annan juridisk person. För närstående till den försäkrade gäller ett schabloniserat grundskydd mot utmätning som innebär att för varje berättigad närstående får sex prisbasbelopp tas undan utmätning. Schablonregeln gäller för den försäkrades make, registrerade partner eller sambo samt för den försäkrades barn och barn till den försäkrades make under förutsättning att barnet vid dödsfallet inte har fyllt 25 år. Som barn betraktas även adoptivbarn men inte fosterbarn. Schablonregeln gäller dock inte för bröstarvingar i senare led. Dessa kan endast få skydd om de försörjts av den försäkrade.

Utmätning av försäkringsbeloppet för den försäkrades skulder kan ske först när försäkringstagarens övriga egendom eller kvarlåtenskap inte räcker.

Ansökan om utmätning måste ske inom tre år från det att förmånstagarens rätt inträdde. När det finns flera förmånstagare med rätt efter varandra löper ny frist för varje förmånstagare.

Begravningshjälp som tillfaller dödsbo är utmätning fritt upp till ett prisbasbelopp enligt nya regler i utsökningsbalken. Ett krav för utmätning frihet är att beloppet hålls åskilt. Belopp som överstiger begravningskostnaderna kan mätas ut. Utmätning kan också ske om fordran avser just begravningskostnader.

Utmätning frihet för förmånstagares skulder

För att denna utmätning frihet ska gälla krävs att försäkringsbeloppet hålls åskilt från förmånstagarens övriga medel. Utmätning friheten är begränsad till en period om två år räknat från det att beloppet skulle ha betalats ut. För fortsatt utmätning frihet krävs att förmånstagaren behöver beloppet för sin försörjning eller för att fullgöra försörjningsskyldighet. Bara så stor del som anses behövt för dessa ändamål får tas undan från utmätning.